

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA VISOKE POSLOVNE ŠOLE

**RAČUNOVODSTVO EMISIJ TOPLOGREDNIH
PLINOV**

KRISTINA JENKO

IZJAVA

Študentka KRISTINA JENKO izjavljam, da sem avtorica te zaključne strokovne naloge, ki sem jo napisala pod mentorstvom doc. dr. SIMONA ČADEŽA, in da dovoljujem objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 27. sept. 2010

Podpis:

KAZALO

Uvod	1
1 Problematika računovodenja in revidiranja emisij toplogrednih plinov	3
1.1 EU ETS sistem trgovanja z emisijskimi kuponi.....	3
1.2 Zapleti pri sprejemanju mednarodnih standardov računovodskega poročanja	4
1.3 Računovodska dilema v povezavi z emisijami	5
2 Trenutno računovodsko obravnavanje emisijskih kuponov	7
2.1.1 Računovodenje emisij po IFRIC 3.....	7
2.1.2 Računovodenje emisij po GAAP	9
2.1.3 Kombinirani način računovodenja emisij	9
2.1.4 Računovodenje emisij toplogrednih plinov po SRS 2	10
2.1.5 Razlike v računovodskih izkazih glede na uporabljeno metodo računovodenja	12
2.1.6 Računovodenje emisij toplogrednih plinov v praksi v številkah	16
3 Rezultati raziskave o računovodenju emisij toplogrednih plinov med slovenskimi podjetji	17
Sklep	25
Literatura in viri	27

KAZALO SLIK

Slika 1: Trg z emisijami toplogrednih plinov	3
Slika 2: Časovni trak poteka dogodkov ob sprejemanju standardov na področju računovodenja emisij	5
Slika 3: Vprašanja, ki se pogosto pojavljajo v povezavi z dilemo knjiženja emisij.....	6
Slika 4: Računovodenje emisijskih kuponov po SRS 2 na praktičnem primeru.....	15
Slika 5: Porazdelitev podjetij, ki so sodelovala v raziskavi po dejavnostih.....	18
Slika 6: Pripoznavanje emisijskih kuponov - vrednost.....	19
Slika 7: Pripoznavanje prejetih emisijskih kuponov s strani države v bilanci stanja.....	20
Slika 8: Pripoznavanje kupljenih emisijskih kuponov v bilanci stanja.....	20
Slika 9: Amortiziranje emisijskih kuponov med slovenskimi podjetji	21
Slika 10: Prevrednotevanje emisijskih kuponov s strani slovenskih podjetij	21
Slika 11: Vrednotenje obveznosti iz naslova emisij v slovenskih podjetjih	23
Slika 12: Vrednotenje obveznosti iz naslova emisij, ob ugotovitvi, da bo prišlo do presežka emisij	24

KAZALO TABEL

Tabela 1: Prednosti in slabosti IFRIC 3 standardov	9
Tabela 2: Prednosti in slabosti GAAP standardov.....	9
Tabela 3: Določila SRS 2 glede računovodenja emisijskih kuponov	11
Tabela 4: Primer poenostavljenega IPI glede na različne načine računovodske obravnave emisij	12
Tabela 5: Primer poenostavljene bilance stanja glede na različne načine računovodske obravnave emisij	13
Tabela 6: Primer poenostavljenega IPI in BS glede na različne načine računovodske obravnave emisij.....	15
Tabela 7: Pogostost pojavljanja določene računovodske politike računovodenja emisij	16

KAZALO KRATIC

CER – *Certified Emission Reduction*

slovensko; Potrjeno zmanjšanje emisij

EFRAG – *European Financial Reporting Advisory Group*

slovensko; Evropska svetovalna skupina za računovodsko poročanje

EUA – *European Union Allowances*

slovensko; Emisijski kuponi evropske trgovalne sheme

EU ETS - *European Union Emissions Trading Scheme*

slovensko; Evropska trgovalna shema

FASB - *Financial Accounting Standard Board*

slovensko; Odbor za sprejemanje računovodskih standardov

US GAAP - *United States Generally Accepted Accounting Practices*

slovensko; ameriški računovodski standardi

IASB – *International Accounting Standards Board*

slovensko; Odbor za mednarodne računovodske standarde

IETA - *International Emission Trading Association*

slovensko; Mednarodno združenje za trgovanje z emisijskimi kuponi

IFRIC - *International Financial Reporting Interpretations Committee*

slovensko; Mednarodna komisija za interpretacijo finančnih poročil

IFRIC 3 - Interpretacija računovodenja emisijskih kuponov za EU ETS podana s strani IFRIC

MRS - Mednarodni računovodski standardi

MSRP - Mednarodni standardi računovodskega poročanja

SRS - Slovenski računovodski standardi

UVOD

S spremembami v sodobnem svetu prihaja tudi do sprememb vrednot v družbi, ki zahteva sonaraven razvoj z varovanjem naravnega okolja. Tako se interes okoljske odgovornosti prenaša tudi na podjetja, od katerih se zahteva, da prenašajo v okolje čim manj negativnih eksternalij. Način vodenja politike na ravni EU, kjer bi druge mehanizme varovanja okolja, kot je npr. okoljski davek, lahko ustavil veto ene same članice, je privedel do uvedbe specifičnega sistema trgovanja z emisijami, o katerem se lahko odloča le z večinskim glasovanjem. Dani sistem ima svojo teoretsko osnovo že v 60-ih letih 20. stoletja, s strani avtorjev Coasa ter Dalesa, podoben sistem pa je bil prvotno uveden v ZDA za zniževanje emisij SO₂. V shemo trgovanja z emisijami v EU bo v prihodnjih fazah vključeno vse več podjetij, saj so cilji politike omejiti količine emisij. V evropski shemi trgovanja z emisijami sodeluje trenutno okoli 90 do 100 slovenskih podjetij (Državni načrt razdelitve emisijskih kuponov).

Z uvedbo takšnega sistema so tako postale t. i. eksternalije, ki za podjetje niso predstavljale posebnih stroškov, plačljiva dobrina. S strani Odbora za mednarodne računovodske standarde še ni prišlo do ureditve danega področja z računovodskega vidika, tako ostaja deloma nejasno kako naj podjetja točno knjižijo kupone. Dodatno zbeganost povzročajo že sprejeti mednarodni standardi, ki so bili ti zaradi pritiskov politike in podjetij umaknjeni. Tako obstajajo možnosti špekulacij, ki lahko dolgoročno škodijo poslovanju podjetja. Namreč različne metode evidentiranja emisij toplogrednih plinov v računovodskih izkazih imajo lahko različen učinek na izkazano uspešnost poslovanja v izkazu poslovnega izida ter tudi na odločitve podjetij za način sodelovanja v sistemu ETS. Elfrink (2009, str. 31) celo piše, da bi raznolikost računovodenja v praksi lahko ogrozila primerljivost in uporabnost računovodskih izkazov, posebno ker je trgovanje z emisijskimi kuponi v porastu. Pomembno je, da vsi deležniki razumejo razlike in vzroke za izbran način računovodenja emisij toplogrednih plinov, saj kot ugotavljajo tudi v revizijski hiši PricewaterhouseCoopers in v Mednarodni zvezi za trgovanje z emisijami (2007, str. 5), imajo sredstva in obveznosti iz naslova emisij jasen učinek na finančno stanje in rezultate podjetja.

Zaposleni v podjetjih bi tako morala razmisliti o vplivu emisijskih dovoljenj in kuponov ter drugih aktivnosti, ki nastajajo zaradi vpletenosti v trg z emisijami ter premisliti ali znajo razložiti posledice trgovanja z emisijami na:

- izkaz poslovnega izida in spremenljivost rezultatov
- bilanco stanja ter kapital
- denarni tok ter likvidnost
- poročanje o finančnih kazalnikih
- vpliv na dolgoročno oz. kratkoročno poslovanje do leta 2012, ko se zaključi tekoče trgovalno obdobje
- davčne posledice itd.

V skladu s prej izpostavljenimi dejstvi **je namen** moje raziskovalne naloge na podlagi analize področja računovodenja emisij toplogrednih plinov izpostaviti in preučiti problematiko računovodenja emisij na mednarodni ravni, pokazati prevladujočo prakso evidentiranja emisijskih dovoljenj v Sloveniji ter nakazati njihov učinek na poslovanje. Pri tem se v okviru emisijskih dovoljenj v diplomskem delu ukvarjam le z emisijskimi kuponi **EUA**, ki so prisotni v shemi trgovanja s pokrovom in ne npr. CER, saj bi s tem presegla okvir obsega pričujočega dela. Prav tako se iz danega razloga osredotočam le na računovodsko politiko iz vidika podjetij, ki s strani države pridobivajo emisijske kupone za izpolnjevanje obveznosti in ne na vidik posrednikov oz. pravnih oseb, ki se s kuponi ukvarjajo izključno iz špekulativnih namenov.

Hipoteza, ki si jo zastavljam: V slovenskih podjetjih je, podobno kot v mednarodnih gospodarskih družbah, zaradi pomanjkanja sprejetih mednarodnih standardov, praksa računovodenja emisij toplogrednih plinov v precej raznolika.

Metode in tehnike, ki sem jih uporabila v diplomskem delu so:

- *analiza in interpretacija sekundarnih virov*, ki prikazujejo že obstoječe vedenje o problemu. Pri uporabi sekundarne analize bom analizirala in uporabila že obstoječe informacije kot so poročila, mnenja, stališča ali razne ocene stanj tudi na internetu ali v časopisih in revijah, kar omogoča tudi vrednotenje mnenj drugih strokovnjakov kompetentnih na tem področju
- *ankete odprtega tipa z institucijami*, ki so seznanjene ali vpletene v proces trgovanja z emisijami. Mojo skupino anketirancev sestavljajo predstavniki podjetij, saj so njihovi najbolj relevantni pri raziskovanju danega področja v praksi
- *študija primera* računovodenja emisij v podjetjih, ki so vpletene v sistem trgovanja z emisijami v Sloveniji

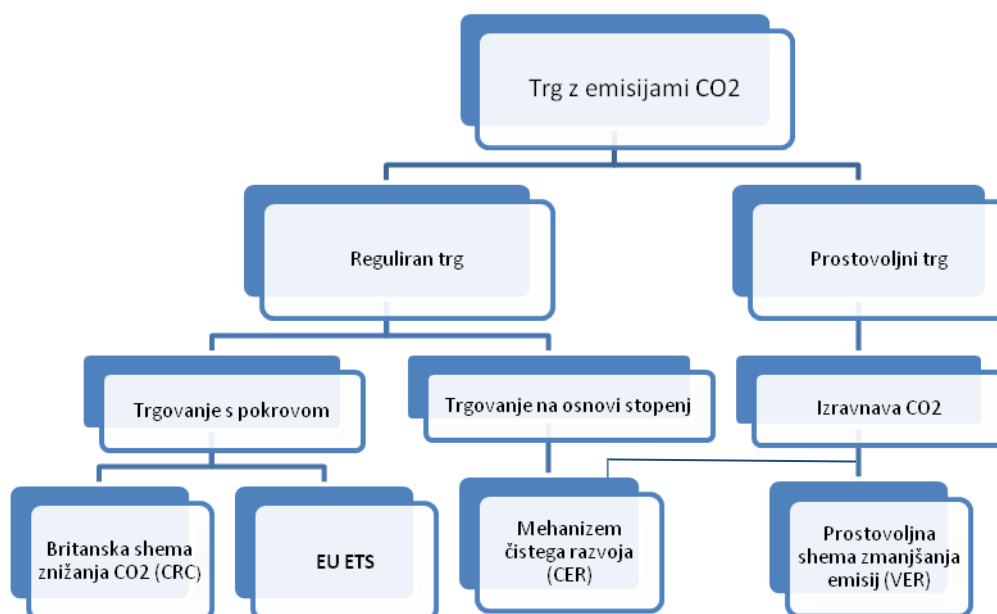
Rezultate na podlagi izbranih ciljev bom skušala sistematično preučiti, čemur sledi tudi ustrezna struktura raziskovalnega dela. Za uvodom sledi del, kjer so predstavljena teoretična izhodišča s predstavitvijo evropskega sistema trgovanja z emisijami EU ETS, zapleta pri urejanju mednarodnih standardov ter razliko med tremi prevladujočimi načini računovodenja. Na praktičnih primerih, ki so jih sestavili različni avtorji, želim nadalje predstaviti učinke različnih računovodskih politik računovodenja emisij na finančne izkaze. V tem delu sem tudi na praktičnem primeru aplicirala uporabo računovodenja emisijskih kuponov po SRS 2. V zadnjem delu teoretičnega sklopa so predstavljeni rezultati mednarodne raziskave, ki jo je izvedla revizijska hiša PricewaterhouseCoopers in na kateri temelji tudi raziskovalni del dane visokošolske strokovne naloge. V raziskovalnem delu, ki sledi, so predstavljeni rezultati raziskave, ki sem jo opravila med slovenskimi podjetji o računovodenju emisij toplogrednih plinov.

1 PROBLEMATIKA RAČUNOVODENJA IN REVIDIRANJA EMISIJ TOPLOGREDNIH PLINOV

1.1 EU ETS sistem trgovanja z emisijskimi kuponi

V današnjih časih, ko znanstveniki svarijo pred nevarnostjo segrevanja globalnega ozračja, pogosto slišimo o kjotskem protokolu. Gre za mednarodno pogodbo, ki so jo podpisale države z namenom znižanja šest najbolj škodljivih toplogrednih plinov in vsaka država je oblikovala cilj, zmanjšanja emisij za 5,2 % v primerjavi z letom 1990 do leta 2012 (KPMG, 2009, str. 4). V pogodbi sta predvidena dva pglavitna načina trgovanja z emisijami toplogrednih plinov, to sta trgovanja s pokrovom (*cap and trade*) in trgovanje na podlagi stopenj (*rate-based schemes*).

Slika 1: Trg z emisijami toplogrednih plinov

Vir: KPMG, *Accounting for carbon: The impact of carbon trading on financial statements*, 2009, str. 4.

Na območju EU je najbolj razširjena evropska shema trgovanja z emisijami (v nadaljevanju EU ETS), ki kot vidimo na Sliki 1, spada v sisteme trgovanja s pokrovom. Czerny in Čadež (2010) ugotavljata, da v okviru te sheme oblast določi pokrov, tj. največjo možno agregatno količino emisij, ki jih nato proda na javni dražbi v obliki kuponov v odgovarjajoči količini onesnaževalcem ali jih podeli brezplačno glede na pretekle emisije ali na osnovi primerjave najboljših razpoložljivih tehnologij. Po koncu obdobja morajo onesnaževalci oblasti oddati dodeljene oziroma kupljene kupone sorazmerno z njihovimi izpusti emisij. V primeru, da onesnaževalci na koncu obdobja nimajo odgovarjajočega števila kuponov glede na njihove izpuste emisij, jih oblast kaznuje. Če je za podjetje zniževanje emisij previsok strošek, lahko kupi kupone in tako pokrije svoje onesnaževanje s potrebnimi kuponi. To po drugi strani pomeni tudi priložnost za vse onesnaževalce, ki lahko znižajo izpust emisij poceni, saj lahko tako prodajo presežek dodeljenih kuponov oziroma jim jih v primeru, da so kuponi plačljivi, ni treba kupiti. Ker so dovoljena dodeljena že na začetku obdobja, lahko onesnaževalci, ki

dojemajo trg kot priložnost, prodajo kupone v upanju, da jih bodo na koncu lahko kupili po bolj ugodnih cenah. Z uveljavitvijo dane sheme, imajo tako emisije, ki pred tem niso predstavljale denarnih stroškov, zdaj določeno vrednost. Prednost trgovanja z emisijami je, da tržni mehanizem spodbuja iskanje boljših in uspešnejših tehnologij, saj so oportunitetni stroški za onesnaževalce lahko zelo visoki.

Trenutno se emisijske kupone lahko prenaša iz leta v leto, vendar ne med trgovalnimi fazami. Trenutno poteka druga faza EU ETS, njen predviden zaključek pa bo leta 2012. Tretje trgovalno obdobje naj bi trajalo od 2013-2020 (Czerny in Čadež, 2010, str. 6). Pri uveljavitvi trgovalne sheme, se je pričelo tudi računovodsko urejanje danega področja, vendar so se na mednarodni ravni na tem področju pojavili nekateri zapleti.

1.2 Zapleti pri sprejemanju mednarodnih standardov računovodskega poročanja

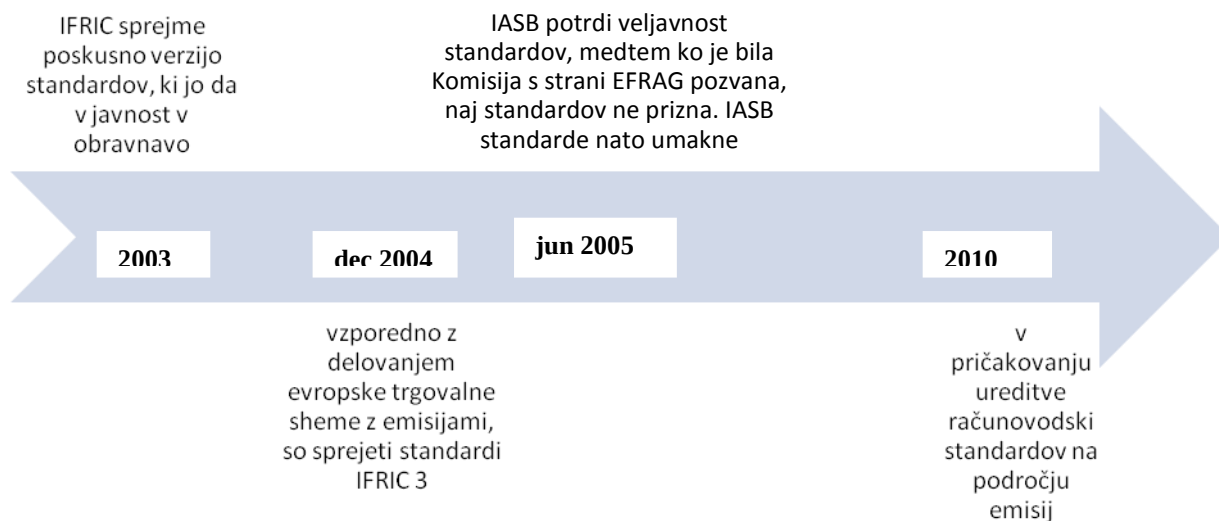
Pred sprejetjem sistema emisijskih kuponov leta 2005 na ravni EU, je Odbor za mednarodne računovodske standarde (v nadaljevanju IASB – *International Accounting Standards Board*) sklenil sprejeti standarde računovodenja za njihovo primerno obravnavo v računovodskih izkazih. Za to delo je pooblastil Mednarodno komisijo za interpretacijo finančnih poročil (v nadaljevanju IFRIC - *International Financial Reporting Interpretations Committee*), ki je še pred začetkom trgovanja s kuponi izdala interpretacijo na tem področju, vendar je bila ta zaradi nerazumljivosti kmalu umaknjena (Deloitte, 2007).

Podorgan IASB je, kot vidimo na Sliki 2, leta 2003 sprejel delovno verzijo svoje interpretacije, ki jo je dal v javnost v obravnavo, tako da je bila končna verzija interpretacije standardov sprejeta šele proti koncu leta 2004. Interpretacija IFRIC zagovarja pri računovodenju emisij ravnanje po standardih MRS 20, MRS 37 in MRS 38, vendar so se politika in podjetja sprejeti odločitvi uprla (Cook, 2009, str. 457). Odbor za mednarodne računovodske standarde je tako, kljub temu da je čez pol leta po sprejetju standardov potrdil njihovo veljavnost, zaradi pritiskov Evropske svetovalne skupine za računovodsko poročanje (EFRAG) v naslednjem mesecu moral umakniti (MacKenzie, 2009, str. 448).

Razlogi za umik standardov za računovodenje z emisijami naj bi bili predvsem v prezapletenosti standardov in dejstvu, da naj ne bi odražali dejanskega stanja v podjetjih in povzročali nepravilnosti v okviru poročanja. Standardi naj bi po navedbah MacKenzieja (2009, str. 448) povzročali spremenljivost prihodkov, čemur podjetja niso naklonjena, saj naj bi po njihovem mnenju investitorji bili bolj naklonjeni njihovi enakomerni rasti kot fluktuaciji.

Novi mednarodni standardi na preučevanem področju naj bi bili sprejeti v letu 2010, saj je IASB lahko izkoristila počasno rast trga z emisijami toplogrednih plinov (Cook 2009, str. 457). Med tem časom se računovodska stroka srečuje s številnimi omejitvami in dilemami, ki jih prinaša odločanje o ureditvi področja računovodenja emisij.

Slika 2: Časovni trak poteka dogodkov ob sprejemanju standardov na področju računovodenja emisij

Vir: A. Cook, *Emission rights: From costless activity to market operations*, 2009, str. 456-457.

Težave z urejanjem računovodenja emisij imajo tudi v ameriškem sistemu standardov GAAP. Evropski sistem trgovanja z emisijami sicer izhaja iz prakse ameriškega sistema, ki so ga v ZDA razvili z namenom trovanja z SO₂, da bi omejili t. i. kisli dež. Po ameriških GAAP se, kot povzema Fornaro et. al (2009, str. 41) emisijska dovoljenja za SO₂ obravnava po nabavni vrednosti in so klasificirana kot zaloga. Kupljena dovoljenja so zabeležena po nabavni vrednosti, tista, ki pa so prejeta s strani države pa so v osnovi vrednotena po vrednosti 0.

Pri urejanju sistema trgovanja s CO₂ in ekvivalenti, so v ameriškem Odboru za sprejemanje računovodskih standardov (FASB) samo po enem sestanku področje računovodenja emisij v umaknili iz odločanja. Razlogi naj bi bili med drugim, da so bili nekateri zaskrbljeni, da bi takšna ureditev lahko posegla v druga področja računovodskih standardov in da bi se pojavile določene pomanjkljivosti (Deloitte 2007, str. 4). FASB in IASB sta v nadaljevanju, po pisanju Fornara et. al (2009, str. 41), sklenili poiskati s skupnimi močmi poiskati rešitve na danem področju.

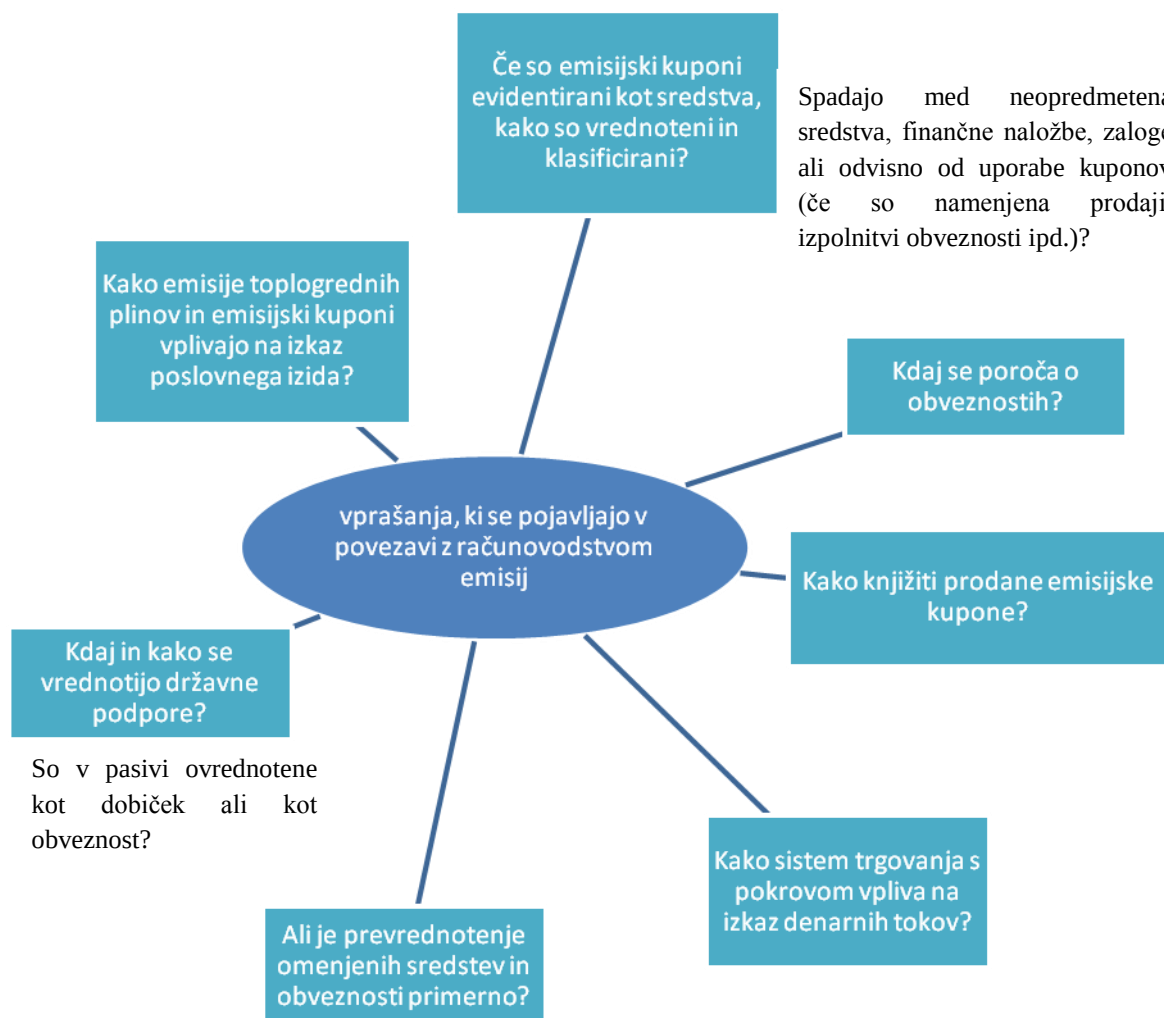
1.3 Računovodska dilema v povezavi z emisijami

Računovodska dilema na področju emisij toplogrednih plinov po mnenju Cooka (2009, str. 457) izhaja iz najmanj treh dejstev:

- predhodno brezplačna dejavnost je postala strošek
- vlade so te stroške pomagale omiliti s subvencijami oz. brezplačnim podeljevanjem emisijskih kuponov
- z emisijskimi dovoljenji je možno trgovati

Pri urejanju standardov in njihovi interpretaciji si pristojne institucije v zvezi z računovodenjem emisij toplogrednih plinov pogosto zastavljajo več vprašanj, ki jih vidimo na Sliki 3. Ta se pogosto nanašajo na časovno komponento pripoznanja določenih postavk, pripoznavanje in prevrednotenje vrednosti v bilanci stanja, davčne posledice ter razkritje v računovodskih izkazih. S pomočjo odgovorov na dana vprašanja spoznamo računovodsko politiko podjetja za obravnavo emisijskih kuponov.

Slika 3: Vprašanja, ki se pogosto pojavljajo v povezavi z dilemo knjiženja emisij

Vir: A. Cook, *Emission rights: From costless activity to market operations*, 2009, str. 460; J. Elfrink & M. Ellison, *Accounting for emission allowances: An issue in need of standards*, 2009, str. 3.

Leta 2005 se je po ugotovitvah Engelseve (2009, str. 488) 10.000 podjetij v EU moralo soočiti z razvijanjem organizacijskih načinov upravljanja z okoljskimi dovoljenji in te na novo uvesti v računovodski sistem podjetja. Podjetja so se v tistem obdobju v veliki meri obrnila na ameriške računovodske standarde (GAAP). Takšna rešitev ni zadovoljiva, saj kot ugotavljajo v Deloitte (2007, str. 1-4), imata EU in ZDA različno trgovalno shemo, ki je rezultat drugačnega pristopa pri regulaciji toplogrednih plinov. Ta predstavlja tudi osnovo za razlike v računovodskem pristopu.

2 TRENUTNO RAČUNOVODSKO OBRAVNAVANJE EMISIJSKIH KUPONOV

Revizijska hiša PricewaterhouseCoopers, ki je leta 2007 skupaj z Mednarodno zvezo za trgovanje z emisijami (IETA) izvedla raziskavo na tem področju med 26 podjetji, s katero so ugotovili, da obstaja med temi kar 6 prevladujočih načinov računovodenja z mnogo variacijami (PricewaterhouseCoopers in IETA, 2007, str. 25).

Razlike pa obstajajo tudi na nacionalni ravni. Engelsova (2009, str. 489) na podlagi raziskave, ki jo je izvedel Nemški raziskovalni inštitut med podjetji v Nemčiji, Veliki Britaniji, na Danskem in Nizozemskem ugotavlja, da so podjetja v različnih evropskih državah oblikovala različne rešitve k problemu knjiženja emisij. Razlike se pojavljajo tudi med kontinenti, saj je v času čakanja na veljavne mednarodne standarde prevladuje različna praksa v ZDA kot v Evropi.

Fornaro, Winkelman, Glodstein (2009), Deloitte (2007) idr. ugotavljajo, da se v splošnem pogosto pojavljajo 3 modeli računovodenja emisij, pri katerem se prvi model drži navodil mednarodnih standardov IFRIC 3, drugi model se zgleduje po navodilih ameriških standardov GAAP, tretji model pa je prilagojena različica slednjih.

2.1.1 Računovodenje emisij po IFRIC 3

V raziskavi, ki jo je opravila PricewaterhouseCoopers so ugotovili, da se politike računovodenja emisij po mednarodnih standardih IFRIC 3 na mednarodni ravni poslužuje okoli 5 % podjetij. Čeprav so to standardi, ki jih je sprejela mednarodno priznana organizacija za sprejemanje računovodskih usmeritev, lahko kot vidimo v Tabeli 1, imajo ti nekaj pomanjkljivosti, ki so celo privedli do umika danih standardov. Poglavitne računovodske zakonitosti, ki se jih morajo držati podjetja, ki računovodijo emisijska dovoljenja po IFRIC 3 so:

- **Emisijska dovoljenja je treba obravnavati kot neopredmetena sredstva, ki se jih pripozna, ko z njimi lahko razpolagamo.** Mednarodna komisija za interpretacijo finančnih poročil je pri oblikovanju standardov prišla do zaključka, da so emisijska dovoljenja, ne glede na to ali so prevzeta od države ali kupljena, klasificirana kot neopredmetena sredstva, za katere se je potrebno ravnati po standardu MRS 38 (Deloitte, 2007, str. 2). Po definiciji namreč emisijska dovoljenja ustrezajo definiciji sredstva kot vira, ki ga organizacija obvladuje kot rezultat preteklih dogodkov in od katerih se v prihodnosti pričakujejo koristi, v primeru emisij je to pokritje obveznosti iz naslova emisij (Cook, 2009, str. 460).
- **Emisijska dovoljenja pripoznamo po pošteni (tržni vrednosti), vzporedna vknjižba so prejete državne podpore (odloženi prihodki oz. rezervacije).** Pri prvotni pripoznavi je, kot pišejo Fornaro, Winkelman in Glodstein (2009, str. 42), potrebno emisijska

dovoljenja prevrednotiti na pošteno vrednost. Razlika med pošteno vrednostjo in dejansko plačano vsoto za emisijske kupone predane s strani države se v skladu s standardom MRS 20 obravnava kot vladna subvencija. V vzporedni vknjižbi mora torej biti vladna predaja dovoljenj pripoznana kot odloženi prihodek in postopoma prenešana med prihodke ne glede na to, ali podjetje emisijska dovoljenja obdrži ali proda. Vladna subvencija kot odloženi prihodek po MRS ne predstavlja obveznosti in zato ni primerna, da bi se prevrednotila znotraj poslovnega leta, da bi odražala spremembe v vrednosti dovoljenj (Deloitte, 2007, str. 2). V revizijski hiši Deloitte (2007, str. 2) pišejo, da je Mednarodna komisija za interpretacijo finančnih poročil že razmišljala o tem, da so potrebne spremembe na področju MRS 20 in 38, vendar kljub temu dopolnitev pred objavo IFRIC 3 ni uspela sprejeti.

- **Podjetja mora odložene prihodke amortizirati.** Odložene prihodke, ki so nastali kot posledica prejetih emisijskih kuponov s strani države, je potrebno po IFRIC 3, v obdobju izpolnjevanja obveznosti iz naslova emisij, sistematično amortizirati (Pricewaterhousecoopers in IETA, 2007, str. 27).
- **Podjetje lahko po MRS 38 izbira ali bo emisijska dovoljenja vrednotilo po modelu prevrednotenja ali po modelu nabavne vrednosti.** Nosilec emisijskih kuponov mora po IFRIC 3 izbrati ali jih bo vrednotil po modelu prevrednotenja ali po nabavni vrednosti (cost model) (Deloitte, 2007, str. 2). Pri modelu prevrednotenja se razlike beležijo v postavki kapitala in izkazu poslovnega izida. Fornaro, Winkelman in Glodstein (2009, str. 42) ugotavljajo, da imajo povečanja v pošteni vrednosti učinek v kapitalu delničarjev podjetja, zmanjšanje poštene vrednosti pa v izkazu poslovnega izida. V Deloitte (2007, str. 2) pišejo, da se spremembe vrednosti neopredmetenih sredstev pripozna v kapitalu, medtem ko se spremembe v obveznosti iz naslova emisij pripoznajo skozi izkaz poslovnega izida.
- **Obveznost do države zabeležimo po tržni vrednosti emisijskih dovoljenj na koncu trgovalnega obdobja.** Ko organizacija prične proizvajati emisije toplogrednih plinov oz. njihove ekvivalente, mora biti v skladu s standardom MRS 37 v okviru pasive zabeležena obveznost do države iz naslova emisijskih dovoljenj oz. rezervacija, kjer morajo biti zabeleženo število dovoljenj, ki ustreza dejansko povzročenim emisijam. Obveznost iz naslova emisij je običajno vrednotena po tržni vrednosti na koncu trgovalnega obdobja (Fornaro et al., 2009, str. 42).

Računovodenje emisijskih kuponov po danih pravilih ima določene prednosti in slabosti, ki jih lahko vidimo v Tabeli 1.

Tabela 1: Prednosti in slabosti IFRIC 3 standardov

PREDNOSTI IFRIC	SLABOSTI IFRIC
• interpretacija veljavnih MRSP • kljub umiku jih revizijske hiše sprejemajo kot ustrezno računovodsko tehniko	• pomisleki zaradi različne osnove za pripoznavo sredstev in obveznosti do virov sredstev ter njihovo prevrednotenje (aktiva ni enako pasiva). • problematično, da se spremembe v okviru sredstev pripoznavajo v kapitalu, spremembe na strani obveznosti do virov sredstev pa v izkazu poslovnega izida.

Vir: A. Cook, *Emission rights: From costless activity to market operations*, 2009; J. M. Fornaro et al., *Accounting for emissions*, 2009.

2.1.2 Računovodenje emisij po GAAP

Fornaro et al. (2009, str. 44) piše, da ameriški sistem emisijska dovoljenja obravnava po nabavni vrednosti in so klasificirana kot zaloge. Kupljena dovoljenja so zabeležena po nakupni vrednosti, tista, ki pa so prejeta s strani države pa so v osnovi vrednotena po vrednosti 0. Vrednotenje odhodkov iz naslova emisij poteka pomočjo metode tehtane povprečne cene. Periodični odhodki so pripoznani na podlagi nabavne vrednosti emisijskih dovoljenj, ki jih je podjetje potrebovalo, da bi pokrilo proizvedene količine emisij.

Kot bomo videli v nadaljevanju iz Tabele 5, dejansko v ameriškem sistemu ne knjižimo emisij, niti odloženega prihodka v primeru prejema emisijskih kuponov s strani države. Zalogo zabeležimo v primeru kupljenih kuponov, vendar se v bilanci ob pokritju obveznosti do države ta vknjižba kasneje ne razvidi.

Računovodenje emisijskih kuponov po danih pravilih ima določene prednosti in slabosti, ki jih lahko vidimo v Tabeli 2.

Tabela 2: Prednosti in slabosti GAAP standardov

PREDNOSTI GAAP	SLABOSTI GAAP
• vknjižbe niso potrebne, če podjetje ne kupuje in prodaja kuponov • dovoljena in v praksi pogosto uporabljena praksa računovodenja emisij	• sistem računovodenja ne deluje v skladu s tržno usmerjenostjo sistema trgovanja s pokrovom • vprašanje je ali se status quo res ne spremeni, če se v realnosti prihodek iz naslova državne podelitve kuponov izravna s ustvarjenimi stroški emisij • ne upošteva realnosti nastajanja obveznosti zaradi izpusta emisij toplogrednih plinov, ki se giblje precej drugače od emisijskih kuponov, ki jih ima podjetje v lasti • problem nastane, ko podjetje začne kupovati in prodajati kupone, saj se subvencionirane kupone prične nadomeščati z novimi

Vir: A. Cook, *Emission rights: From costless activity to market operations*, 2009; J. M. Fornaro et al., *Accounting for emissions*, 2009.

2.1.3 Kombinirani način računovodenja emisij

Večina podjetij, posebno v evropskem prostoru, naj bi pri računovodenju emisij uporabljala neko vmesno različico računovodstva emisij toplogrednih plinov. Fornaro et al. (2009, str. 44) piše, da je prevladujoča praksa evropskih podjetij, da:

- **Emisijska dovoljenja se beležijo po nominalni vrednosti oz. največkrat vrednosti nič, odloženi prihodek ni pripoznan.** Podobno kot v okviru ameriških standardov, podjetja okoli 3. januarja zabeležijo prejem emisijskih dovoljenj po vrednosti nič. Sicer so pridobljeni emisijski kuponi s strani države definirani v okviru neopredmetenih sredstev. Odloženi prihodek, ki je enak pošteno vrednosti emisij ni pripoznan. Tako dokler podjetje ne kupi kuponov na trgu, dejansko v bilancah nima vknjižb. Kupljena emisijska dovoljenja so vknjižena kot neopredmetena sredstva.
- **Odhodki oz. stroški iz naslova povzročenih emisij so obravnavani glede na knjigovodsko vrednost.** Pri tem podjetja uporabljajo metodo tehtane povprečne cene ali FIFO.
- **Neopredmetena sredstva in obveznost iz naslova emisij so v bilanci izkazana ločeno.** V končni bilanci podjetja izkazujejo obveznosti ločeno od sredstev, tako da so oboji jasno razvidni iz bilance. Obveznost iz naslova emisij se prevrednotuje. Za kupone, ki jih podjetje že poseduje se prevrednotuje po knjigovodski vrednosti s pomočjo metode FIFO ali tehtane povprečne cene. Obveznost zaradi prekoračenih emisij CO₂ se prevrednotuje glede na tržno ceno na koncu poslovnega leta.

PricewaterhouseCoopers so kot sprejemljivega sprejeli tudi model po katerem se prejeti odloženi prihodki beležijo po tržni vrednosti dovoljenj. Glede na lastno politiko poslovanja se podjetje odloči ali emisijske kupone držalo po nabavni vrednosti ali jih bo prevrednotilo. Pri tem pristopu bi bilo potrebno, podobno kot po IFRIC 3, emisijska dovoljenja amortizirati. Do nekaterih razlik prihaja tudi pri izkazovanju obveznosti iz naslova emisij, odvisno od tega, kateri model prevrednotenja je podjetje izbralo (PricewaterhouseCoopers in IETA, 2007, str. 27).

2.1.4 Računovodenje emisij toplogrednih plinov po SRS 2

SRS 2 in Pojasnila 1 njim določajo, da je potrebno emisijske kupone obravnavati kot neopredmetena sredstva.

V zgledu v Tabeli 3, ki so ga objavili v reviji Iks (Zupančič, 2008, str. 16), lahko vidimo, da slovensko podjetje, ki mu je država podelila emisijske kupone, te pripozna med neopredmetenimi sredstvi v vrednosti po 1 evro za vsak emisijski kupon, hkrati pa izkaže odložene prihodke v zvezi z državnimi podporami. Za vrednost proizvedenih emisij na koncu poslovnega leta oblikuje obveznost do države v vrednosti 1 evro za emisijski kupon in

pripozna poslovne odhodke. Hkrati zmanjša odložene prihodke v zvezi z državnimi podporami in pripozna poslovne prihodke po 1 evro za kupon.

Prislanova (2009, str. 107) nadalje pojasnjuje, da če podjetje na koncu poslovnega leta nima dovolj emisijskih kuponov za poravnavo obveznosti do države za predajo emisijskih kuponov po Zakonu o varstvu okolja, mora dodatno vračunati poslovne odhodke (predlagan konto 481) v znesku, ki najbolje odraža pošteno vrednost emisijskih kuponov na koncu poslovnega leta, in pripoznati vnaprej vračunane stroške oziroma odhodke (predlagan konto 290).

Tabela 3: Določila SRS 2 glede računovodenja emisijskih kuponov

Zap. št.	Vsebina	Konto	V breme	V dobro
1.	Brezplačna pridobitev emisijskih kuponov:	005	1000	
	- emisijski kuponi	966		1000
	- prejete državne podpore			
2.	Vrednost proizvedenih emisij na koncu poslovnega leta:			
	- drugi stroški	481	1000	
	- obveznost do države	266		1000
	in hkrati			
	- prejete državne podpore	966	1000	
	- poslovni prihodki	768		1000
3.	Izročitev emisijskih kuponov državi:			
	- obveznost do države za predajo emisijskih kuponov	266	1000	
	- emisijski kuponi	005		1000

Vir: V. Zupančič, *Druga neopredmetena sredstva*, 2008, str. 16.

Stvari se nekoliko zapletejo ob nakupu dodatnih kuponov zaradi prekoračitve emisij. Za manjkajoče število emisijskih kuponov konec leta zmanjša vrednost kupljenih emisijskih kuponov (predlagan konto 007) po 1 /evro/ in poveča vrednost emisijskih kuponov (predlagan konto 005) po 1 /evro/. Istočasno sorazmerno po metodi povprečnih cen zmanjša preostalo knjigovodsko vrednost kupljenih emisijskih kuponov (predlagan konto 007) in pripozna poslovne odhodke (Pojasnila 1).

Če podjetje kupuje kupone zaradi špekulativnih namenov, jih mora po SRS 2 formalno izkazovati med neopredmetenimi sredstvi (predlagan konto 007) kljub temu, da so emisijski kuponi v tej situaciji po vsebini naložbeno premoženje. Dobički ali izgube pri prodaji emisijskih kuponov po tej točki se pripoznajo med finančnimi prihodki oziroma odhodki. Emisijski kuponi, kupljeni za nadaljnjo prodajo, naj bi se vrednotili po nabavni vrednosti (Pojasnila 1).

Križaj (2001, str. 3) je zapisal, da je znotraj EU veljalo, da v nekaterih državah, kot so Avstrija, Belgija, Finska in Nemčija, izdelujejo konsolidirane računovodske izkaze samo s pomočjo mednarodnih standardov. V vseh preostalih državah morajo podjetja izdelovati računovodske izkaze še vedno v skladu z nacionalnimi računovodskimi standardi, ki veljajo v

državi, kjer je sedež podjetja. Torej se morajo slovenska podjetja ravnati po SRS 2, razen razen bank, zavarovalnic in podjetij, ki so prisotna na borzi, ki so dolžna poročati v skladu z mednarodnimi računovodskimi standardi.

2.1.5 Razlike v računovodskih izkazih glede na uporabljeno metodo računovodenja

Več avtorjev je želelo prikazati kako določen način računovodenja emisij toplogrednih plinov vpliva na poslovni rezultat. V nadaljevanju se v svoji strokovni nalogi osredotočam na prikaz Fornara in sodelavcev ter v drugem delu prikaz PricewaterhouseCoopers.

Fornaro et al. (2009, str. 43-45) so shematsko prikazali stanje v izkazih podjetja, ki je v okviru sistema trgovanja s pokrovom na začetku leta 2010 brezplačno prejelo 24.000 emisijskih dovoljenj s strani države. Dejanske emisije podjetje poroča ob koncu poslovnega leta, ustrezno število emisijskih dovoljenj glede na povzročitev emisij, pa mora podjetje izročiti v prvi četrtini prihodnjega leta. Ker je podjetje preseglo količino emisij glede na število prejetih kuponov, je morale emisijske kupone naknadno dokupiti. Skupno je podjetje povzročilo 28.000 ton CO₂, pri čemer en emisijski kupon zadostuje za 1 tono CO₂. Cena emisijskih kuponov je bila sledeča:

- 3. januar: 6 \$ (podjetje prejme 24.000 emisijskih kuponov s strani države)
- 31. marec: 7 \$ (podjetje zaradi pričakovanega pomanjkanja dodatno kupi 1000 kuponov)
- 30. junij: 7,5 \$ (podjetje zaradi pričakovanega pomanjkanja dodatno kupi 1000 kuponov)
- 31. december: 8 \$ (podjetje zaradi pomanjkanja kuponov dodatno kupi 2000 le teh)

Kako izgleda poslovni rezultat glede na politiko računovodenja vidimo v spodnjih preglednicah:

Tabela 4: Primer poenostavljenega IPI glede na različne načine računovodske obravnave emisij

IZKAZ POSLOVNEGA IZIDA	U.S. GAAP (FERC)	IFRIC 3	Prevladujoč način računovodenja v EU
prihodki	0	144.000	0
odhodki iz naslova emisij	30.500	244.000	30.500
NETO ODHODEK	<u>30.500</u>	<u>80.000</u>	<u>30.500</u>

Vir: J. M. Fornaro et al., *Accounting for emissions*, 2009, str. 44.

Tabela 5: Primer poenostavljene bilance stanja glede na različne načine računovodske obravnave emisij

BILANCA STANJA	U.S. GAAP (FERC)	IFRIC 3	Prevladujoč način računovodenja v EU
zaloga/neopredmeteno sredstvo	0	174.500	30.500
obveznosti iz naslova emisij	0	244.000	30.500
neto sredstva (obveznosti)	<u>0</u>	<u>(49.500)</u>	<u>0</u>

Vir: J. M. Fornaro et al., *Accounting for emissions*, 2009, str. 44.

Kot videmo v Tabeli 4 in 5, **pri računovodenju v okviru ameriških GAAP** naj bi po Fornaru et al. (2009, str. 44), podjetje najprej izvedlo zabeležbo, s katero evidentira prejem 24.000 emisijskih dovoljenj po nični vrednosti. Odloženi prihodek, ki bi moral znašati 144.000 \$ (=24.000 x 6), ni pripoznan. Med letom 2010 podjetje:

- kupi 4000 dodatnih emisijskih dovoljenj, ki so zabeleženi kot zaloga v skupni vrednosti 30.500 \$ (= 7 x 1000 + 7,5 x 1000 + 8 x 2000)
- stroški iz naslova emisij so zabeleženi na osnovi tehtanega povprečnega stroška emisijskih dovoljenj, s katerimi bodo dejansko pokrili nastalo količino emisij in za leto 2010 ti znašajo 30.500 \$, kar predstavlja strošek za 28.000 emisijskih dovoljenj.

V okviru **računovodenja emisijskih kuponov po IFRIC 3** podjetje na začetku letu pripozna neopredmetena sredstva in odloženi prihodek v vrednosti 144.000 \$ (=24.000 x 6). Med letom 2010 podjetje:

- kupi 4000 emisijskih dovoljenj v skupni vrednosti 30.500 \$ (= 7 x 1000 + 7,5 x 1000 + 8 x 2000), ki jih zabeleži kot neopredmetena sredstva
- prihodki se beležijo sistematično in odhodki so poročani glede na dejansko količino povzročenih emisij do datuma poročanja in na podlagi tržne vrednosti na dan poročanja
- v letu 2010 podjetje poroča o 144.000 \$ prihodka in 224.000 \$ (= 28.000 x 8 = število potrebnih dovoljenj x tržna cena na koncu leta) stroškov iz naslova emisij
- skupno je v bilanci razvidno za 174.000 \$ neopredmetenih sredstev (= 144.000 + 30.500) ter obveznosti iz naslova emisij za 224.000 \$

V okviru **računovodenja emisijskih kuponov po alternativnem načinu**, ki je v evropskih podjetjih precej pogost, podjetje najprej izvede beležbo, s katero evidentira prejem 24.000 emisijskih dovoljenj po nični vrednosti. Podobno kot pri GAAP odloženi prihodek, ki bi moral znašati 144.000 \$ (=24.000 x 6), ni pripoznan. Med letom 2010 podjetje:

- kupi 4000 emisijskih dovoljenj v skupni vrednosti 30.500 \$ (= 7 x 1000 + 7,5 x 1000 + 8 x 2000), ki jih zabeleži kot neopredmetena sredstva
- periodični stroški in obveznosti iz naslova emisij so merjeni na podlagi knjigovodske vrednosti emisijskih dovoljenj, ki so potrebna, da se zagotovi pokritje obveznosti (pri izračunu se uporablja metoda FIFO ali tehtana povprečna cena)

- na koncu leta podjetje poroča o 30.500 \$ stroškov iz naslova emisij, pri čemer je v bilanci stanja razvidna vrednost 30.500 \$ pri neopredmetenih sredstvih ter tudi na kontu, ki izkazuje obveznosti do države

Skupno iz danega primera Fornaro et al. (2009, str. 44-45) ugotavlja, da podjetja, ki računovodijo po ameriških GAAP standardih in po alternativni praksi, ki je pogosta v veliko evropskih podjetjih, na koncu poslovnega leta ne izkazujejo izgube ali dobička iz naslova emisijskih kuponov. Po IFRIC 3 mora podjetje zaradi neujemanja pripoznavanja sredstev (po knjigovodski vrednosti 174.500 \$) in obveznosti iz njihovega naslova (po tržni ceni 224.000 \$), pripoznati izgubo 49.500 \$.

V PricewaterhouseCoopers in IETA (2007, str. 27-28) so napravili analizo rezultatov za 3 različne načine računovodenja emisijskih kuponov, ki jih jemljejo kot najbolj sprejemljive. Kot vidimo v Tabeli 6, so uporabili poleg IFRIC 3, še dva alternativna pogleda, ki sem jih opisala v predhodnem poglavju.

Končni rezultat knjižb je pokazal, da je letni rezultat poslovanja enak ne glede na to za katero alternativno metodo se podjetje odloči, rezultat pa je različen ob uporabi standardov IFRIC 3, kljub temu, da je podjetje prejelo na začetku leta enako število emisijskih kuponov.

Podjetje A je do danih poslovnih rezultatov prišlo:

- ob prejemu 150 emisijskih dovoljenj s strani države na začetku poslovnega leta
- tržna cena emisijskih dovoljenj je ob prejemu znašala 20 d. e.
- vsako podjetje je moralo dodatno kupiti še 50 emisijskih dovoljenj, da je pokrilo vse obveznosti, ki so nastale iz naslova emisij, tako da je posamezno podjetje imelo na koncu leta v lasti 200 emisijskih kuponov.
- tržna cena emisijskega dovoljenja na dan 31. 12. 2006 je znašala 25 d. e.

Podobno, kot smo videli pri Fornaru, podjetje, ki računovodi po IFRIC 3 in obveznosti knjiži po tržni ceni, ima ob koncu poslovnega leta drugačen poslovni rezultat od podjetij, ki knjižijo po alternativnem načinu. Podjetje, ki knjiži po IFRIC 3 izkaže svoje stroške in obveznost do države po tržni vrednosti na zadnji dan poslovnega leta. Slabost danega načina računovodenja je tudi v tem, da naj bi se spremembe pri prevrednotenju kuponov odrazile v kapitalu, gibanja v rezervacijah iz naslova obveznosti zaradi emisij pa v izkazu poslovnega izida. Kot vidimo v Tabeli 6, pri alternativnem pristopu 1 podjetja izkažejo stroške emisij po tržni vrednosti na dan prejema, kupljene pa po tržni vrednosti na zadnji trgovni dan v letu. Pri alternativnem pristopu dve, podjetja izkažejo stroške in obveznosti iz naslova emisij samo v vrednosti dodatno kupljenih kuponov.

Tabela 6: Primer poenostavljenega IPI in BS glede na različne načine računovodske obravnave emisij

	Alternativni (kombinirani) pristop 1	Alternativni (kombinirani) pristop 2	IFRIC 3
IZKAZ POSLOVNEGA IZIDA			
odloženi prihodki	3000 (= 150 * 20)		3000
stroški emisij	-4250 (= 150 * 20 + 50 * 25)	-1250	-5000 (= 200 * 25)
neto rezultat	-1250	-1250	-2000
BILANCA STANJA			
neopredmetena sredstva	3000		3000
obveznost	-4250	-1250	-5000
neto sredstva	-1250	-1250	-2000
Tekoči letni rezultat	-1250	-1250	-2000
Delničarski fond	-1250	-1250	-2000

Vir: PricewaterhouseCoopers in IETA, Trouble-entry accounting - revisited, 2007, str. 28.

Isti primer kot so ga prikazali v PricewaterhouseCoopers (2007) sem sama aplicirala na podlagi računovodenja emisijskih kuponov po SRS 2 in navodil iz revije Iks (2008, str. 15-16). Dogodki v poslovnem letu:

- podjetje prejme s strani države 150 emisijskih dovoljenj na začetku leta
- tržna cena na dan podelitve je 20 EUR
- za izpolnitev obveznosti do države za to leto podjetje potrebuje 200 emisijskih dovoljenj
- tržna cena 31. decembra (konec poslovnega leta za podjetje) je 25 EUR na emisijsko dovoljenje

Slika 4: Računovodenje emisijskih kuponov po SRS 2 na praktičnem primeru

005- emisijski kuponi	966-prejete državne podpore	obveznost do dobaviteljev
(1) 150x1eur 200eur (5)	(3b) 150eur 150eur (1)	1250eur (2)
(4a) 50eur	= =	
= =		
	481-poslovni odhodki	
	(3a) 200eur	266- obveznost do države za
007- kupljeni emisijski kuponi	(4b) 1200eur 1400 (6a)	predajo emisijskih kuponov
(2) 50x25eur 50x1eur (4a)		200eur (5) 200x1eur (3a)
1200eur (4b)	768-poslovni prihodki	= =
= =	150eur (6b) 150eur (3b)	
	IPI	izguba
	(6a) 1400 150 (6b)	(7) 1250
	1250 (7)	

Kot vidimo iz danega primera na Sliki 4, ima računovodenje po SRS 2 isti učinek na poslovne rezultate podjetja, kot računovodenje po US GAAP in kombiniranem načinu računovodenja emisijskih kuponov, saj podjetje prav tako beleži izgubo 1250 EUR.

2.1.6 Računovodenje emisij toplogrednih plinov v praksi v številkah

Po umiku standardov IFRIC 3 so se podjetja v veliki meri obrnila na revizijske hiše, da bi podale mnenje o pravilnosti njihove odločitve pri računovodenju emisijskih kuponov. Zato z njihove strani najdemo veliko smernic in raziskav na dano temo. V raziskavi, ki jo je izvedla revizijska hiša PricewaterhouseCoopers skupaj z organizacijo IETA, leta 2007, je prišlo do odmevnih ugotovitev o računovodenju emisijskih kuponov v praksi. Glavna ugotovitev raziskave je, da podjetja uporabljajo mnogo različic računovodenja emisijskih kuponov. Druge izmed ugotovitev v raziskavi, v katero je bilo vključenih 26 podjetij so (PricewaterhouseCoopers in IETA, 2007):

- 76 % podjetij na mednarodni ravni knjiži emisijske kupone, ki so ji prejela s strani države, na osnovi nične vrednosti in ne pripoznajo odloženega prihodka v skladu s standardom MRS 20
- 65 % podjetij smatra emisijska dovoljenja kot neopredmetena sredstva
- 58 % podjetij je opredelilo kupljena emisijska dovoljenja kot neopredmetena sredstva, medtem ko jih ostali opredeljujejo kot zaloge, drugo kratkoročno sredstvo ali v okviru kakšne druge postavke v bilanci
- 79 % podjetij vrednoti emisijska dovoljenja po nabavni ceni
- 47 % podjetij ima izkazano obveznost po knjigovodski vrednosti, pri čemer uporabijo metodo FIFO ali metodo tehtane povprečne cene
- 86 % podjetij emisijskih dovoljenj ne amortizira

Nadaljnje ugotovitve raziskave prikazujem v spodnji Tabeli 7:

Tabela 7: Pogostost pojavljanja določene računovodske politike računovodenja emisij

Odstotek podjetij vključenih v raziskavo	Vsta računovodenja
5 %	Se poslužuje standardov IFRIC 3.
5 %	Pripoznajo subvencionirana emisijska dovoljenja po nični vrednosti, vendar obveznosti iz naslova emisij po tržni vrednosti.
5 %	Pripoznajo pridobljene kupone s strani države po pošteni vrednosti in obveznosti po knjigovodski vrednosti. Emisijska dovoljenja kupljena preko pogodbe vrednotijo po relevantni pogodbeni ceni. Končno vrednost dosežejo z uravnoteženjem po prevladujoči tržni ceni. Dovoljenja so lahko prevrednotena ali ne.

se nadaljuje

nadaljevanje

Odstotek podjetij vključenih v raziskavo	Vsta računovodenja
10 %	Ta različica je osnovna različica predhodno omenjene računovodske politike. Podjetja pripoznajo kupone pridobljene s strani države po pošteni vrednosti in in obveznosti po knjigovodski vrednosti. Končno vrednost dosežejo z uravnoteženjem po prevladujoči tržni ceni. Dovoljenja so lahko prevrednotena ali ne.
15 %	Pripoznajo subvencionirana emisijska dovoljenja po nični vrednosti, obveznosti iz naslova emisij po knjigovodski vrednosti. Emisijska dovoljenja kupljena preko pogodbe vrednotijo po relevantni pogodbeni ceni. Končno vrednost dosežejo z uravnoteženjem po prevladujoči tržni ceni. Dovoljenja so lahko prevrednotena ali ne.
45 %	Pripoznajo subvencionirana emisijska dovoljenja po nični vrednosti, obveznosti iz naslova emisij po prevladujoči tržni ceni. Ta različica je osnovna različica predhodno omenjene računovodske politike.
15 %	Uporabljajo kakšen drugi način pripoznavanja emisijskih dovoljenj in obveznosti iz naslova emisij.

Vir: PricewaterhouseCoopers in IETA, *Trouble-entry accounting - revisited*, 2007, str. 25.

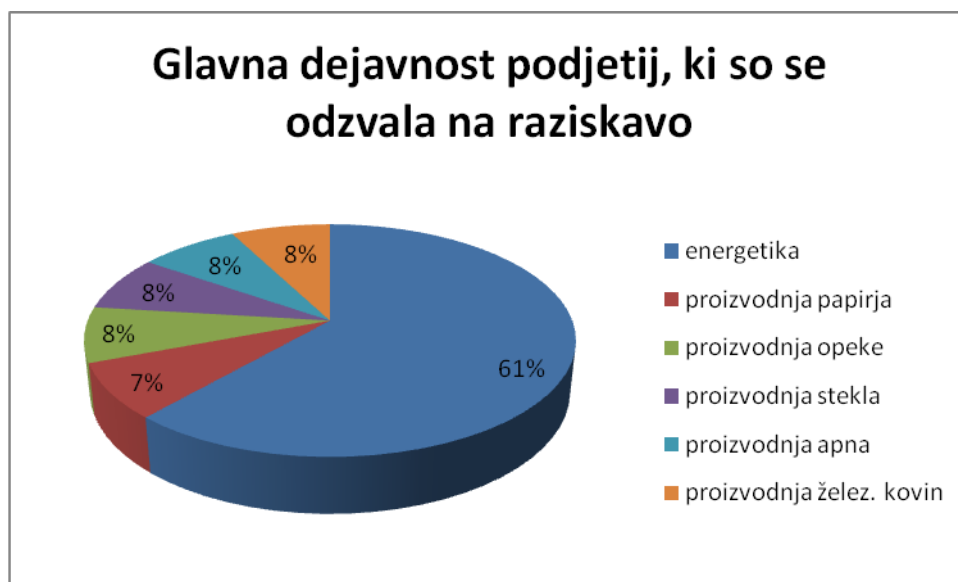
3 REZULTATI RAZISKAVE O RAČUNOVODENJU EMISIJ TOPLOGREDNIH PLINOV MED SLOVENSKIMI PODJETJI

Avgusta 2010 sem izvedla raziskavo o načinu računovodenja emisij med slovenskimi podjetji. Pri tem sem jim zastavila nekatera vprašanja, kot jih je PricewaterhouseCoopers zastavila leta 2007 v svoji mednarodni raziskavi skupaj z nekaterimi lastnimi vprašanji, s katerimi sem predvsem ugotavljala prenos znanja o računovodenju emisij v Sloveniji ter pomen Inštituta za revizijo. Raziskavo sem odposlala 72 podjetjem, od katerih se je v raziskavi odločilo sodelovati **18 % od vseh pozvanih podjetij**.

Podjetja, ki se jih kontaktirala, so vpisana na seznam upravljavcev naprav, vključenih v državni načrt alokacije emisijskih kuponov. V okviru tega seznama sem združila podružnice z matičnim podjetjem, kjer so hčerinska podjetja izrazila željo, naj se za odgovor obrnem na njihovo matico. Iz seznama sem seveda morala izvzeti nekatera podjetja v stečaju in podjetja, ki na spletu nimajo podanega elektronskega naslova. Zaradi omejenih časovnih in finančnih virov sem v kontakt s podjetji stopila preko elektronske pošte ter nato ob neodgovoru sem telefonsko kontaktirala vsako drugo podjetje iz seznama alokacije kuponov.

Podjetja, ki so v raziskavi sodelovala imajo kot glavno dejavnost definirano, kot vidimo na Sliki 5, po glavni dejavnosti sodijo v področje energetike, ki je tudi sicer med vsemi podjetji, ki prejemajo emisijske kupone najbolj razširjena glavna dejavnost, zato je razporeditev sodelujočih razumljiva.

Slika 5: Porazdelitev podjetij, ki so sodelovala v raziskavi po dejavnostih

Prvo vprašanje, ki sem ga podjetjem zastavila, je spraševalo **kje podjetja pridobijo informacije, ki jim pomagajo pri računovodenju emisij toplogrednih plinov**.

Podobno kot sta v svoji raziskavi že ugotovila Cerny in Čadež (2009, str. 13) se podjetja z vprašanji o emisijskih kuponih pogosto obračajo na Ministrstvo za okolje in prostor, Agencijo za okolje ter Gospodarsko zbornico Slovenije. Odgovori so razkrili, da se podjetja za informacije o računovodenju emisijskih kuponov še bolj obračajo na specializirane institucije kot so Inštitut za revizijo oz. na standarde SRS2 in Pojasnila k njim, Zvezo računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije in revijo Iks, ki jo izdaja, revizijske hiše ali drugo svetovalno podjetje.

Drugo vprašanje, ki je spraševalo po **kakšni vrednosti podjetja knjižijo emisijske kupone, ki so pridobljeni s strani države** je pokazalo na posebnost slovenskega računovodenja emisij, ki ga kot takšnega določajo slovenski standardi. Večina vprašanih podjetij (62 %) namreč emisijske kupone knjižijo po vrednosti 1 EUR za kupon z vzporedno knjižbo na dolgoročnih rezervacijah kot to določajo SRS 2 (2006). Eno izmed podjetij je odgovorilo, da kupone vrednoti po vrednosti 1 SIT, vendar je bilo iz nadaljnjih odgovorov in na podlagi ukinitve tolarjev moč sklepati, da dejansko vrednotijo kupone po 1 EUR. Sicer se je po raziskavi Pricewaterhousecoopers in IETA (2007), največ podjetij v mednarodnem okolju izreklo, da izkazuje kupone po nični vrednosti.

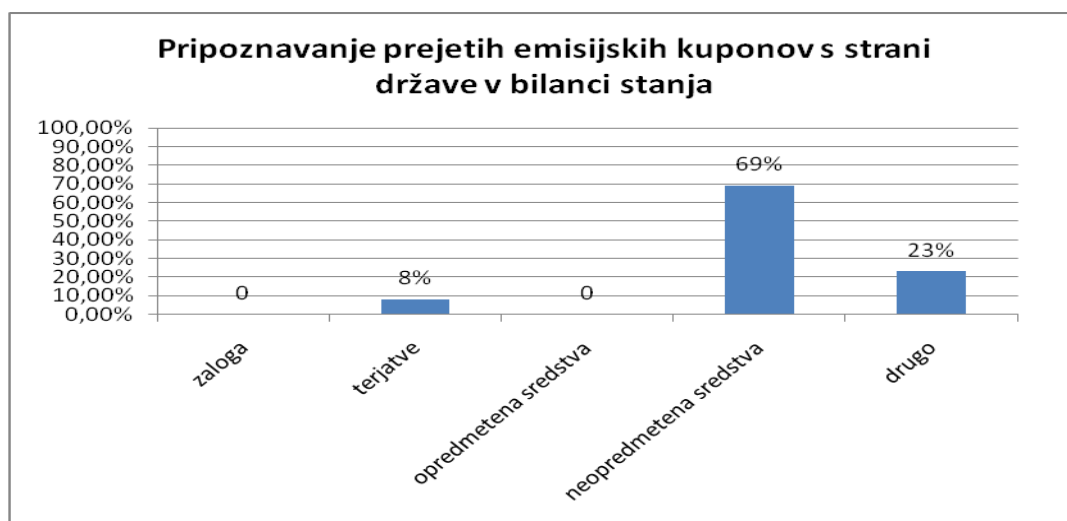
Kot vidimo na Sliki 6, drugi pogost način v podjetjih je, da se prejetih kuponov nikjer ne pripozna. Tak postopek po mojih ugotovitvah v slovenskih podjetjih večinoma ne predstavlja skrbno načrtovane računovodske politike, temveč je prisoten predvsem v podjetjih, ki imajo majhno količino kuponov, ki se je letno vedno izšla z emisijami, ki jih je bilo podjetje dovoljeno proizvesti. Ta podjetja (23 % od vseh podjetij) ponavadi kuponov ne kupujejo, niti jih ne prodajajo. Verjetno je izbor takšne računovodske politike posledica pomanjkanja znanja na področju emisijskih kuponov, oz. podjetje temu področju ne nameni posebne pozornosti. Predvidevam, da je takšen način vrednotenja emisij pogosto prisoten tudi v podjetjih, ki na raziskavo niso uspela odgovoriti. 15 % podjetij prikazuje kupone po pošteni vrednosti, kot je tudi predvideno v okviru IFRIC 3, pri čemer ugotavljam, da gre predvsem za podružnice oz. hčerinska podjetja, ki sledijo računovodski politiki matičnega podjetja v tujini. Nobeno podjetje se ni odločilo za možnost pripoznavanja emisijskih kuponov po pošteni vrednosti z vzporedno vknjižbo direktno v izkazu poslovnega izida.

Slika 6: Pripoznavanje emisijskih kuponov - vrednost

Tretje vprašanje, ki sem ga postavila podjetjem se je glasilo: **Kje so emisijski kuponi, ki so pridobljeni s strani države, začetno pripoznani v bilanci stanja?** Kot je to praksa pri večini evropskih podjetij in v 65 % podjetij glede na raziskavo PricewaterhouseCoopers, tudi večina slovenskih podjetij po navodilih SRS 2 smatra emisijske kupone kot neopredmetena sredstva. Kot vidimo v Sliki 7, je 69 % slovenskih podjetij odgovorilo, da pripoznava subvencionirane kupone kot neopredmetena sredstva. Izjema tako v Sloveniji, kot v tujini, je 8 % slovenskih podjetij, ki emisijske kupone beleži med terjatvami. Ostali odstotek podjetij se je izreklo, da kuponov ne zabeleži v bilanci stanja.

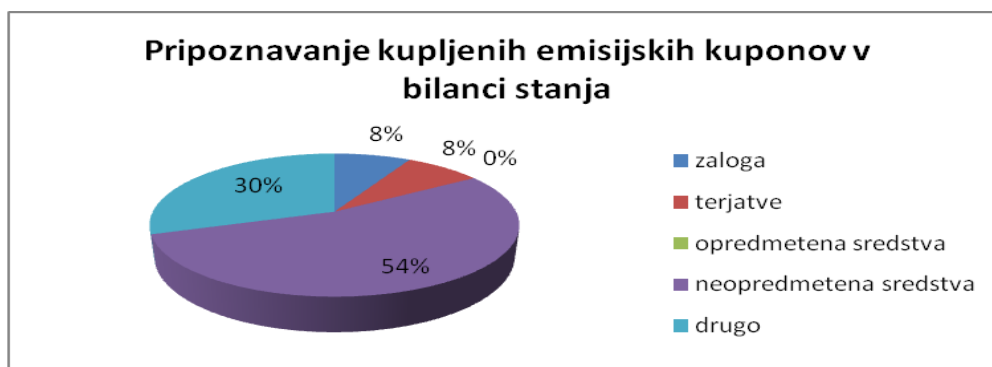
Slika 7: Pripoznavanje prejetih emisijskih kuponov s strani države v bilanci stanja

Četrto vprašanje je podobno kot predhodno spraševalo, **kje so emisijski kuponi začetno pripoznani v bilanci stanja, vendar se je nanašalo na kupljene emisijske kupone.** Pri tem vprašanju je bilo možno ugotoviti, da večina slovenskih podjetij, tj. 54 % kupljene emisijske kupone beleži kot neopredmetena sredstva z najbolj verjetno vzporedno vknjižbo obveznosti do dobaviteljev, kot to predvidevajo Slovenski računovodski standardi 2006. Kot vidimo v Sliki 8, 8 % podjetij kupljene emisijske kupone pripozna med zalogo. Tak način je seveda najbolj smiseln, če podjetje drži to količino emisijskih kuponov za namene nadaljnje prodaje in ne zaradi izpolnjevanja obveznosti iz naslova povzročitve toplogrednih emisij. Te kriterije najbolj izpolnjujejo finančne institucije in preprodajalci emisijskih kuponov.

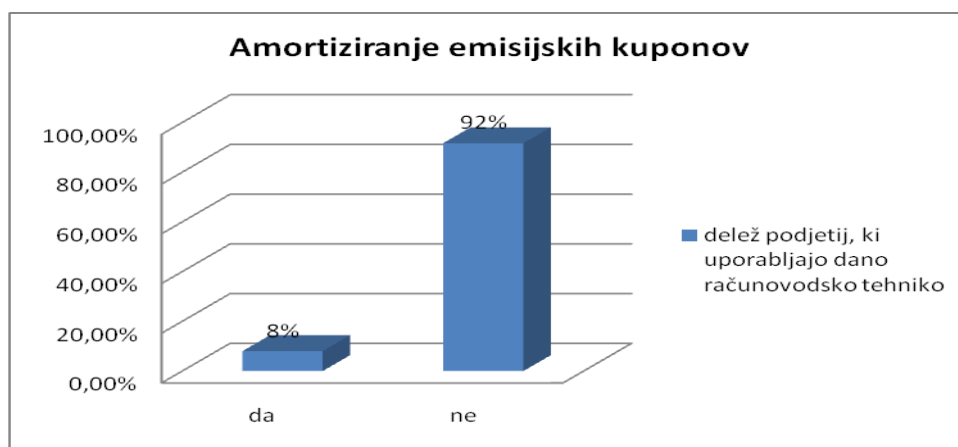
8 % podjetij prikazuje emisijske kupone v okviru terjatev. Ostali delež podjetij, ki so odgovorila, da se poslužujejo drugačne rešitve pri računovodstvu kupljenih kuponov, so v odgovorih dejala, da kuponov ne kupujejo, da jih vrednotijo kot strošek ali pa, da jih računovodsko ne obravnavajo. V mednarodni praksi se je izkazalo, da 58 % podjetij izkazuje kupljene emisijske kupone kot neopredmetena sredstva, 11 % jih izkazuje med zalogami in 31 % kot drugo (PricewaterhouseCoopers in IETA, 2007, str. 14).

Slika 8: Pripoznavanje kupljenih emisijskih kuponov v bilanci stanja

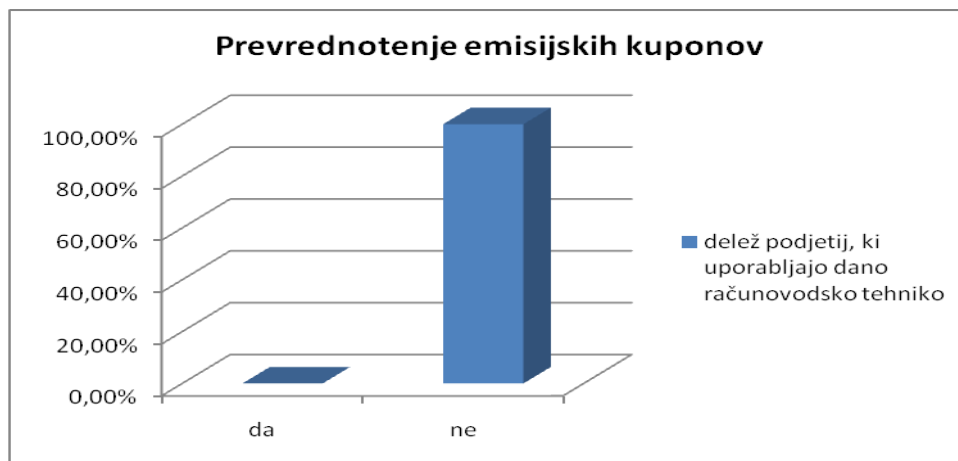
S petim vprašanjem sem želela ugotoviti **ali podjetja emisijske kupone amortizirajo**. Podobno, kot so ugotovili pri PricewaterhouseCoopers na mednarodni ravni, lahko za slovenska podjetja na Sliki 9 vidimo, da večina emisijskih kuponov ne amortizira. 92 % podjetij v Sloveniji je na moje vprašanje odgovorilo, da emisijskih dovoljenj ne amortizira. Med 8 %, ki so se za amortizacijo odločili, niso podali razlikovanja med kupljeni in subvencioniranimi emisijskimi kuponi. V PricewaterhouseCoopers in IETA (2007, str. 16) so razmišljali, da bi amortizacija kuponov pomenila, da so njihovi učinki v obdobju preneseni v proizvod poslovanja podjetja.

Slika 9: Amortiziranje emisijskih kuponov med slovenskimi podjetji

Pri šestem vprašanju sem podjetja spraševala **ali emisijske kupone, ki so jih kupili in tiste, ki so jih prejeli s strani države, prevrednotujejo**. V skladu s pojasnili k SRS 2, ki v drugi točki pravijo, da »/k/er v Sloveniji za emisijske kupone ni delujočega trga, jih podjetje ne more prevrednotiti na večjo pošteno vrednost«, je bilo pričakovano, da se politike prevrednotenja emisijskih kuponov podjetja ne poslužujejo. Raziskava, ki sem jo izvedla, je, kot vidimo v Sliki 10, pokazala, da prav nobeno od slovenskih podjetij kuponov ne prevrednotuje.

Slika 10: Prevrednotevanje emisijskih kuponov s strani slovenskih podjetij

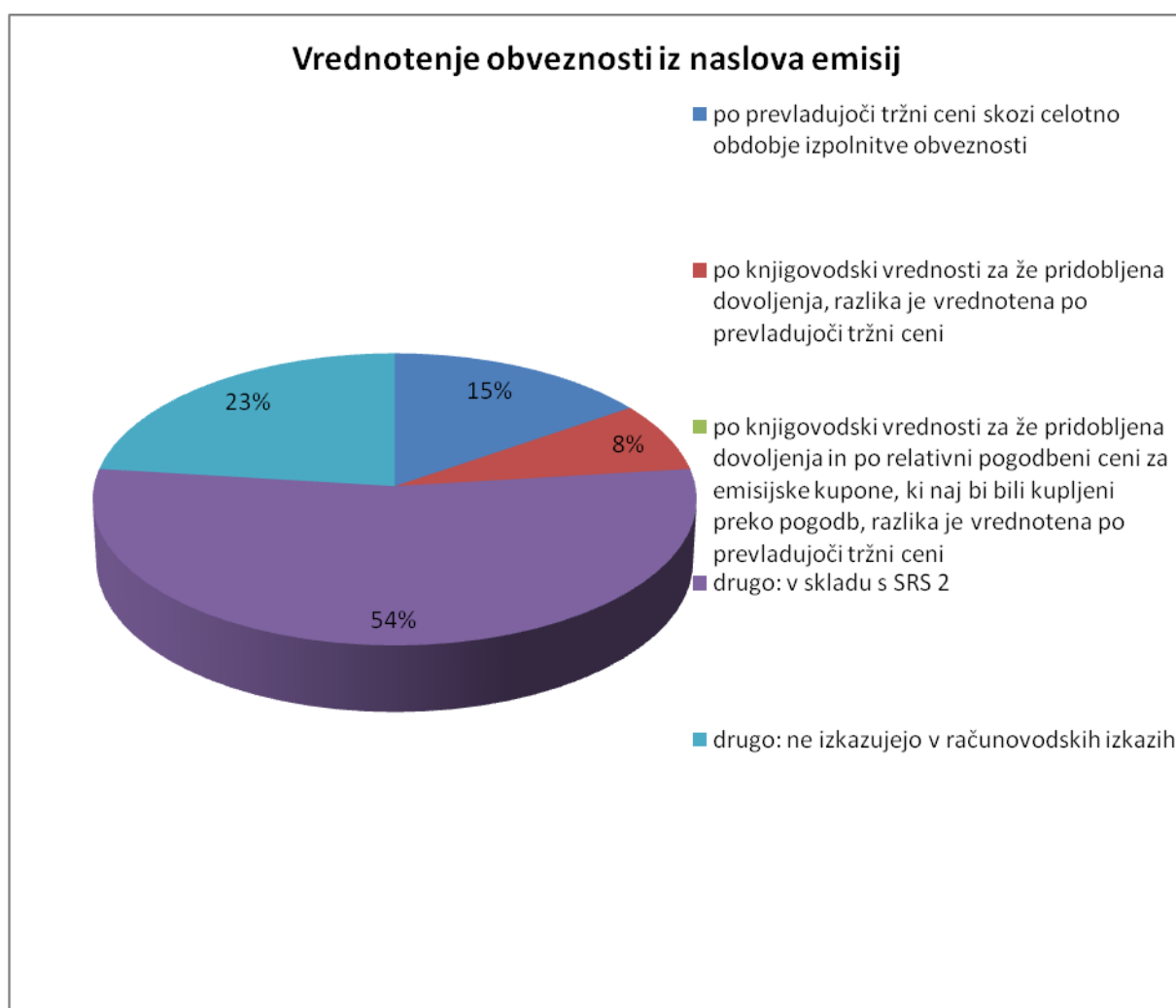
S sedmim vprašanjem sem želela od podjetij izvedeti, kako podjetja vrednotijo obveznosti, ki se pojavijo zaradi emisij. Možni odgovori, ki sem jih dala na voljo so bili:

- a) po prevladujoči tržni ceni skozi celotno obdobje izpolnitve obveznosti
- b) po knjigovodski vrednosti za že pridobljena/kupljena dovoljenja, razlika je vrednotena po prevladujoči tržni ceni
- c) po knjigovodski vrednosti za že pridobljena/kupljena dovoljenja in po relativni pogodbeni ceni za emisijske kupone, ki naj bi bili kupljeni preko pogodb, razlika je vrednotena po prevladujoči tržni ceni
- d) drugo

Pojasnila k SRS 2 Slovenskega inštituta za revizijo pravijo, da »/z/a vrednost proizvedenih emisij na koncu poslovnega leta podjetje oblikuje obveznost do države za predajo emisijskih kuponov po zakonu o varstvu okolja (predlagan konto 266) v vrednosti po 1 /evro/ za emisijski kupon ter pripozna poslovne odhodke (predlagan konto 481). Istočasno zmanjša odložene prihodke v zvezi z državnimi podporami (predlagan konto 966) ter pripozna poslovne prihodke (predlagan konto 768) v vrednosti po 1 /evro/ za kupon. Če je podjetje kupilo emisijske kupone, ki jih izkazuje med neopredmetenimi sredstvi (na predlaganem kontu 007), za manjkajoče število emisijskih kuponov konec leta zmanjša vrednost kupljenih emisijskih kuponov (predlagan konto 007) po 1 /evro/ in poveča vrednost emisijskih kuponov (predlagan konto 005) po 1 /evro/. Istočasno sorazmerno po metodi povprečnih cen zmanjša preostalo knjigovodsko vrednost kupljenih emisijskih kuponov (predlagan konto 007) in pripozna poslovne odhodke (predlagan konto 481).«

Največ podjetij na mednarodni ravni pripozna obveznosti po knjigovodski vrednosti z razliko po prevladujoči tržni ceni. Delež takih podjetij znaša 47 % (PricewaterhouseCoopers in IETA, 2007, str. 19). Kot vidimo na Sliki 11, se v Sloveniji dane tehnike poslužuje le 15 % podjetij. Večina, tj. 54 % gospodarskih družb, računovodi obveznosti v skladu z navodili po SRS 2. Kot zgoraj opisano, najprej za prejete kupone s strani države pripoznajo obveznost po 1 evro, kupljene pa v slovenskih podjetjih vrednotijo s pomočjo metode povprečnih cen. Kar 23 % podjetij obveznosti ne pripozna v bilancah, medtem ko je ostalih 8 % izjavilo, da vrednotijo obveznosti po knjigovodski vrednosti, z razliko vrednoteno po prevladujoči tržni ceni.

Slika 11: Vrednotenje obveznosti iz naslova emisij v slovenskih podjetjih

Osmo vprašanje je podjetja spraševalo **kje v izkazu poslovnega izida zabeležijo prodajo kuponov, ki so jim bila predana s strani države in kdaj se dana postavka pripozna**. Iz odgovorov, ki so jih podjetja posredovala, je moč razbrati, da polovica podjetij pripozna prodajo subvencioniranih kuponov v okviru skupine prihodkov. Ostala podjetja so odgovorila, da danih kuponov ne prodajajo.

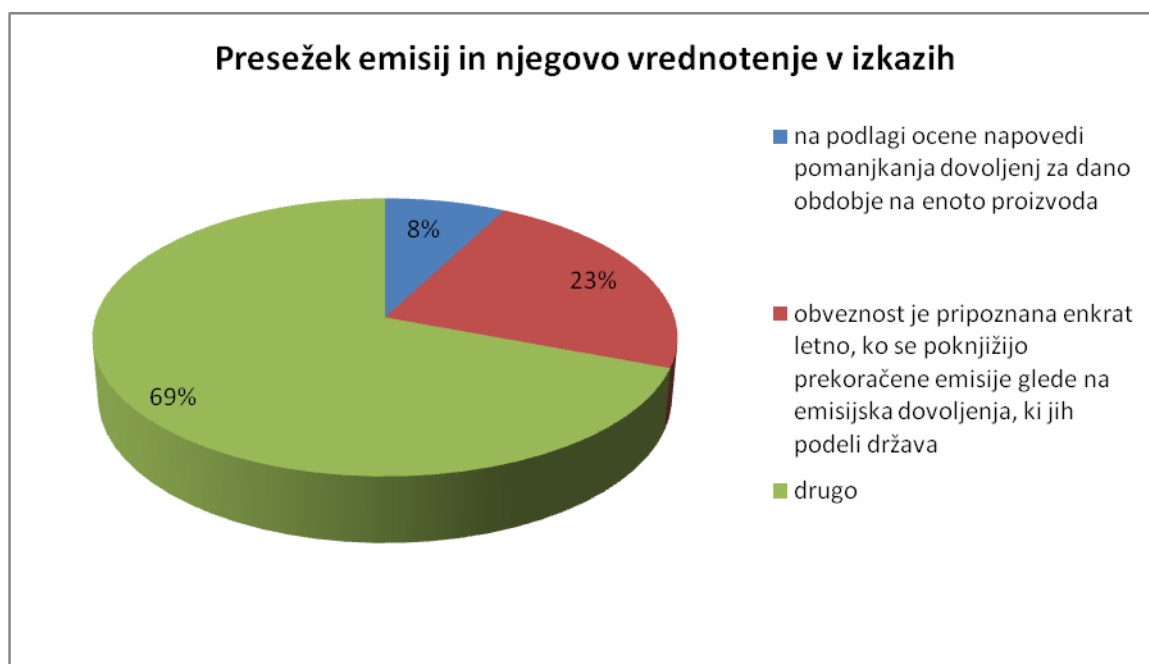
Deveto vprašanje in deseto vprašanje, ki sem ga zastavila, je spraševalo podjetja, ki izkazujejo emisijske kupone **po pošteni vrednosti**. Zanimalo me je **kako ob nastanku odloženega prihodka prenesejo le-tega v izkaz poslovnega izida in kje ga pripoznajo**. Od podjetij, ki so se odzvala na mojo raziskavo, sta dve takšni, ki v skladu s politiko matičnega podjetja izkazujejo emisijske kupone po pošteni vrednosti. Odgovorili sta, da prenašata emisije v IPI v skladu z emisijami proizvedenimi v obdobju in ne po enakomerni metodi. Zanimivo je, da se je k odgovarjanju danega vprašanja odzvalo tudi veliko drugih podjetij, ki vrednotijo pridobljene kupone po 1 evro ter trdijo, da odložene prihodke prav tako prenašajo v IPI v skladu z emisijami proizvedenimi v obdobju in jih izkazujejo med poslovnimi prihodki.

Nobeno od podjetij ni odgovorilo na **enajsto vprašanje**. To je podjetja, ki **vrednotijo emisijske kupone pridobljene s strani države po nični vrednosti** spraševalo, **kako poknjižijo prodajo danih kuponov**. Razlogi za neodgovore so predvsem v tem, da podjetja, ki bi jih lahko klasificirali v dano skupino računovodenja kuponov, kuponov ne prodajajo in nimajo izoblikovane računovodske politike v zvezi z danim vprašanjem.

Dvanajsto vprašanje, ki sem ga postavila podjetjem, se je glasilo: **Če prodajate ali kupujete emisijske kupone, kako knjižite ustrezne pogodbe, ki se navezujejo na dano aktivnost?** Pri tem ugotavljam, da slovenska podjetja v večini primerov ne vodijo posebne politike računovodenja pogodb v okviru računovodstva emisijskih kuponov.

V **trinajstem vprašanju** sem podjetja spraševala, **kako pripoznajo obveznost** iz naslova emisij, **če med letom ugotovijo, da bo prišlo do presežka pričakovanih emisij**. PricewaterhouseCoopers in IETA (2007, str. 23) v svoji raziskavi ugotavljajo, da kar 70 % podjetij pripoznava obveznost na podlagi ocene iz napovedi pomanjkanja dovoljenj za dano obdobje na enoto proizvoda. 15 % podjetij korigira obveznost enkrat letno, medtem ko se 15 % preostalih podjetij poslužuje kakšne drugačne tehnike. Kot vidimo v Grafu 8, se slovenska bolj pogosto poslužuje tehniko enkratnega popravka obveznosti iz naslova emisij v poslovnem letu, saj se dane računovodske tehnike poslužuje 23 % podjetij, medtem ko le 8 % podjetij oblikuje popravke na podlagi napovedi prekoračitve emisij. Pri tem podjetja največkrat dodatno vkalkulirajo stroške in pasivne časovne razmejitve. Še bolj pogosto pa slovenska podjetja odgovarjajo, da se ne poslužujejo nobene od možnosti, saj do prekoračitve emisij še ni prišlo oz. še ne vedo ali bo do dejanske prekoračitve prišlo. Takšnih podjetij je kar 69 %.

Slika 12: Vrednotenje obveznosti iz naslova emisij, ob ugotovitvi, da bo prišlo do presežka emisij

Pri štirinajstem vprašanju me je zanimalo kaj je bil **razlog, da so se podjetja odločila za dano politiko računovodenja emisij**. Večina podjetij je odgovorila, da se ravna po predpisanih Slovenskih računovodskih standardih 2 ali zaradi skupne politike holdinga. Podjetja, ki ne računovodijo emisijskih kuponov imajo po njihovem mnenju zelo malo kuponov in še niso imela prakse s prodajo ali nakupom dodatnih emisijskih kuponov. Nekaj podjetij je pri oblikovanju računovodske politike izhajalo iz predhodnih usmeritev v okviru računovodskega pravilnika podjetja.

Petnajsto vprašanje je podjetja spraševalo kakšen **vpliv ima dana računovodska politika na njihove računovodske izkaze**. Večina slovenskih podjetij ocenjuje, da računovodska politika obravnave emisijskih kuponov ne vpliva posebno na njihov poslovni izid. Verjetno podjetja podajajo tako oceno tudi zaradi tega, ker nimajo velike količine emisijskih kuponov oz., ker jim država podeli celotno količino kuponov, ki jo na letni ravni potrebujejo. Verjetno se bo dana percepcija v tretji fazi trgovanja z emisijskimi kuponi, ki bo trajala od leta 2013 naprej nekoliko spremenila, ko bodo morala podjetja kupone v večji meri od države kupovati na avkcijah.

SKLEP

V skladu s svetovnim prizadevanjem k zmanjšanju emisij toplogrednih plinov, je bil na ravni Evropske unije vzpostavljen mehanizem trgovanja s pokrovom. V njegovem okviru podjetja, ki so vnaprej opredeljena, prejmejo s strani države brezplačne emisijske kupone EUA, v prihodnosti pa jih bodo lahko v večji meri pridobila na dražbah ali s kupovanjem od podjetij, ki z investicijami uspešno zmanjšajo predvideno količino emisij. Prav zaradi vse večjih omejitev števila emisijskih kuponov in manjšim deležem brezplačno podeljenih kuponov s strani države, lahko podjetja pričakujejo, da se bodo stroški iz naslova emisij povečali in da bi izbira določene računovodske politike lahko drugače vplivala na njihov poslovni izid.

Podjetja se morajo pri računovodenju emisijskih kuponov ravnati v okviru veljavnih računovodskih standardov. Tudi za področje emisijskih kuponov so bili konec leta 2004 sprejeti mednarodni standardi IFRIC 3, vendar so bili zaradi pritiska s strani podjetij in EU institucij kasneje umaknjeni. Zaradi tega je, kot je pokazala mednarodna raziskava revizijske hiše PricewaterhouseCoopers in IETA izvedena leta 2007, prišlo do precej različno oblikovanih politik računovodenja emisij toplogrednih plinov na mednarodni ravni.

Z raziskavo v slovenskem prostoru sem v pričujoči strokovni nalogi želela prikazati kako poteka praksa računovodenja toplogrednih plinov v slovenskih podjetjih. Ugotovila sem, da se večina slovenskih podjetij poslužuje navodil s strani Inštituta za revizijo v okviru SRS 2 in pojasnil k njim. Pri tem je zanimiva odločitev Inštituta, da naj se emisijske kupone beleži po vrednosti 1 evro, saj to ni standardna praksa v tujini. Sicer v Sloveniji kljub temu 15 %

podjetij prikazuje vrednost po pošteni vrednosti, medtem ko 23 % podjetij emisijskih kuponov sploh ne računovodi.

Hipotezo, da je v slovenskih podjetjih, podobno kot v mednarodnih gospodarskih družbah, zaradi pomanjkanja sprejetih mednarodnih standardov, praksa računovodenja emisij toplogrednih plinov v precej raznolika, bi bilo možno na podlagi danih podatkov delno potrditi. Verjetno je razlog tudi v tem, da je vrednost emisijskih kuponov v podjetjih po njihovi presoji precej nizka, zato velika večina ne posveča posebne pozornosti njihovem računovodenju. Zanimivo je, da slovenska podjetja znanje in izkušnje na področju računovodenja emisij, med seboj prenašajo v zelo omejenem obsegu.

Razlike v računovodskih politikah so, kot lahko ugotovimo tudi na podlagi izpeljane raziskave, problematične predvsem iz vidika primerljivosti finančnih izkazov. Že nekatere osnovne razlike, kot so čas zaključka poslovnega leta, način in pogostost poročanja o emisijah in držanju emisijskih kuponov, lahko vplivajo na to, da morajo zainteresirani deležniki bolj paziti pri primerjanju finančnih izkazov. Pri tem prihaja do še večjih razlik zaradi različnega priznavanja emisijskih kuponov v finančnih izkazih in njihove vrednosti, amortiziranja emisijskih kuponov ipd.

Seveda bi bilo napačno, če bi dejali, da podjetja v okviru danih možnosti ne smejo sprejemati različnih računovodskih politik, saj so ti odvisne od zvrsti poslovanja, panoge in raznih drugih dejavnikov, ki so lastni vsakemu podjetju. Večina slovenskih podjetij je obvezana upoštevati nacionalna pravila, ki jih je Inštitut za revizijo zapisal v Slovenskih računovodskih standardih. Sem ne štejemo bank, zavarovalnic in delniških družb, ki so dolžna poročati po Mednarodnih računovodskih standardih. Verjetno predstavlja najboljšo rešitev za podjetja, kjer imajo obveznost računovodenja emisij, odločitev, da podjetje natančno določi računovodsko politiko ravnanja z emisijami in jo jasno zapiše v Pravilnik o računovodstvu. S tem bi podjetje pripomoglo h konsistentnejši politiki poslovanja, k jasnejšim rezultatom in tveganjem iz naslova posedovanja in trgovanja z emisijskimi kuponi ter lažji orientaciji vseh vpletenih deležnikov pri ocenitvi poslovanja podjetja.

LITERATURA IN VIRI

1. Cook, A. (2009). Emission rights: From costless activity to market operations. *Accounting, Organisations and Society*, 34(3-4), 456-468.
2. Czerny, A. & Čadež, S. (2010). Evropska shema za trgovanje z emisijami in njeni učinki na poslovanje podjetij: študija primerov = EU Emission Trading. Naše gospodarstvo, 56 (3/4), 33-44.
3. Deloitte (2007). *Accounting for emission rights*. Najdeno 8. julija 2010 na spletnem naslovu http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Australia/Local%20Assets/Documents/Deloitte_Accounting_Emissionright_Feb07.pdf
4. Elfrink, J. & Ellison, M. (2009). Accounting for emission allowances: An issue in need of standards. *The CPA journal*, 79(2), 30-33.
5. Engels, A. (2009). The European emission trading scheme: An exploratory study of how companies learn to account for carbon. *Accounting, organizations and society*, 34(3-4), 488-498.
6. Fornaro, J. M., Winkelman, K. A. & Glodstein, D. (2009). Accounting for emissions. *Journal of Accountancy*, 208(1), 40-45.
7. KPMG (2009). Accounting for carbon: The impact of carbon trading on financial statements. Najdeno 16. julija 2010 na spletnem naslovu http://www.kpmgcarbonadvisory.com/uploads/documents/106477_Accounting_for_Carbon_V18_Accessible.pdf
8. Križaj, B. (2001). Evropski kontroler in mednarodni računovodski standardi. Najdeno 8. avgusta 2010 na spletnem naslovu <http://www.kontroling.si/solak/literatura/Kontrolerjev%20glasnik&2001.pdf>
9. MacKenzie, D. (2008). Making things the same: Gases, emission rights and the Politics of the Carbon Markets. *Accounting, Organisations and Society*, 34(3-4), 440-455.
10. Odlok o državnem načrtu razdelitve emisijskih kuponov za obdobje od 2008-2010. Najdeno 16. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.najdi.si/search.jsp?q=Odlok+o+dr%C5%BEavnem+na%C4%8Drtu+razdelitve+emisijskih+kuponov+za+obdobje+od+2008-2010&hpage=my&offset=0&selfld=0&acnum=10&foxsbar=page&searchProvider=najdisi>
11. PricewaterhouseCoopers & IETA (2007). Trouble-entry accounting – revisited. Najdeno 16. julija 2010 na spletnem naslovu <http://www.ieta.org/ieta/www/pages/getfile.php?docID=2535>
12. Pojasnilo 1 k SRS 2 (2006). Emisijski kuponi. *Uradni list RS, št.118/05 in 10/06 – popr.* Najdeno 8. avgusta 2010 na spletnem naslovu http://www.si-revizija.si/publikacije/srs/pojasnila/SRS_2001/SRS-2006_02-poj_01.pdf
13. Prislan, B. (2009, maj). Okoljske dajatve v letu 2009. *Revija Iks*, str. 85-108.
14. Zupančič, V. (2008, September). Druga neopredmetena sredstva. *Revija Iks*, str.15-16.